

Grigoriy Petrov

OQ NILUFARLAR YURTIDA

"BIR MILLATNING UYG'ONISHI..."

Grigoriy Petrov

OQ NILUFARLAR YURTIDA

**Inglizchadan
Niyat Sultonmurodov
tarjimasi**

«TURON NASHR»
Samarqand – 2021

UO'K: 821.161.1-31
KBK: 83.3(2Poc=Pyc)
P 35

Petrov, Grigoriy.

Oq nilufarlar yurtida [matn] / Grigoriy Petrov: tarjimon
N. Sultonmurodov. – Samarqand «TURON NASHR», 2021. –
152 bet.

Qo'lingizdagi ushbu kitobda bir millat uyg'onishiga guvoh bo'lgan Grigoriy Petrovning kelajak haqida kuzatuvlari va kuzatgan voqealari mavjud. O'z hayotini Rossiya, Bolgariya, Yugoslaviya va Fransiya kabi mamlakatlarda o'tkazgan yozuvchi olti yuz yil davomida Shvetsiyaning, so'ngra Rossiyaning mustamlakasi ostida kambag'al va mazlum hayot kechirgan Finlandiyaga uyushtirgan ko'plab sayohatlarida ko'rgan Fin xalqining milliy uyg'onishini bu kitobda keltirib o'tgan.

Milliy uyg'onishga olib boradigan yo'l yuksak axloq, mehnatsevarlik va ishlab chiqarish orqali o'tadi va bu faqat poydevori mustahkam bir ta'lim tizimi bilan qilinishi mumkin. Afsuski, ta'lim tizimini mustahkam poydevor asosida qura olmaydigan jamiyatlarning taqdiri halokatlidir. Mazkur kitob ta'lim tizimimizning takomillashishiga, mamlakatimizning ilmiy-texnikaviy yuksalishiga katta hissa bo'lib qo'shilishiga ishonamiz!

Mas'ul muharrir:

Farida Mo'minova

ISBN: 978-9943-7052-9-6

© Niyat Sultonmurodov, 2021.

© «TURON NASHR», 2021.

TARJIMONDAN

Xalqlarning taqdirini belgilaydigan, ularga tinchlik va farovonlik sari olg'a borish uchun imkon beradigan voqea "milliy uyg'onish" deb nomlanadi. Milliy uyg'onishga olib boradigan yo'l yuksak axloq, mehnatsevarlik va ishlab chiqarish orqali o'tadi va bu faqat poydevori mustahkam bir ta'lim tizimi bilan qilinishi mumkin. Afsuski, ta'lim tizimini mustahkam poydevor asosida qura olmaydigan jamiyatlarning taqdiri halokatlidir. Odatda, ishlamasdan yoki ishlab chiqarmasdan farovon hayot kechirish usullarini qidiradigan (va topadigan) jamiyatlar o'zlarining erkinliklari va mustaqilliklaridan mahrum bo'lishadi.

Sizning qo'lingizdagi kitobda bir millat uyg'onishiga guvoh bo'lgan Grigoriy Petrovning kelajak haqida kuzatuvlari va kuzatgan voqealari mavjud. O'z hayotini Rossiya, Bolgariya, Yugoslaviya va Fransiya kabi mamlakatlarda o'tkazgan yozuvchi olti yuz yil davomida Shvetsiyaning, so'ngra Rossiyaning mustamlakasi ostida kambag'al va mazlum hayot kechirgan Finlandiyaga uyushtirgan ko'plab sayohatlarida ko'rgan Fin xalqining milliy uyg'onishini bu kitobda keltirib o'tgan.

1917-yilda o'z mustaqilligini e'lon qilgan Finlandiya XVF va BMT tadqiqotlari bo'yicha dunyodagi farovonlik darajasi yuqori bo'lgan mamlakatlar ro'yxatida birinchi o'rinda tura-di. Fin xalqi milliy uyg'onishga ta'lim orqali erishdi. Bugungi kunda Finlandiyaning ta'lim tizimi butun dunyoda o'rnak qilib ko'rsatiladi.

Kitob 1920-yillarda yozilgan. Kitobni tarjima qilayotganda ko'rdimki, asarda o'tgan asr boshidagi Finlandiya tasvirlangan edi. Keyinchalik esa bugungi kundagi Finlandiyaning taqdiri bilan qiziqdim. Siz o'quvchilar uchun kitobni ikki qismga ajratilgan holatda taqdim etishga qaror qildik. Birinchi qismda bugungi kundagi Finlandiyaning ma'lumotlari va tarjimonning ba'zi solishtiruvlari o'rin olgan. Ikkinchi qismda esa yozuvchi asari hech qanday o'zgartirishlarsiz tarjima asosida taqdim qilingan.

MUALLIF HAQIDA

Grigoriy Spiridonovich Petrov (1866-yil, Rossiya – 1925-yil, Parij) ruhoniylar, jurnalist, yozuvchi.

XX asrning boshlarida u Rossiyaning tanikli ruhoniylaridan, eng ko'p o'qilgan xalq yozuvchilardan biri edi. O'z qarashlari uchun cherkovdan quvilganidan so'ng, u o'zini butunlay yozuvchilikka bag'ishladi; jurnalist va notiq sifatida ommaga ta'sir o'tkazishda davom etdi. Bolsheviklar inqilobi sodir bo'lganida mamlakatdan qochishga majbur bo'ldi. Yugoslaviya Qirolligida o'tkazgan so'nggi yillarida u ko'plab asarlar yozib, konferensiyalar qildi. Asarlari Sovet davrida vatani bo'lmish Rossiyada taqiqlangandi, ammo Bolgariyada va yangi tashkil etilgan Turkiya Respublikasida mashhur bo'lgan va o'sha davlatlarda ziyolilar inqilobiga ta'sir ko'rsatgan. Uning "Oq Nilufarlar yurtida" kitobi turk tilida eng ko'p o'qiladigan xorijiy asarlardan biriga aylandi. U 1886-yilda diniy maktabni, 1891-yilda Peterburg dinshunoslik akademiyasini tugatdi va din xodimi sifatida ish boshladi. Cherkovdagi vazifasidan tashqari Mixaylov nomidagi harbiy maktabi, Aleksandrov litseyi, Sankt-Peterburgning texnika maktabi va turli xil litseylarda dars berdi. Notiq, jurnalist va o'qituvchi sifatida obro'-e'tibori oshib, ismi atrofga tarqalganidan so'ng, shoh oilasi uni shahzodalarni o'qitish uchun saroyga taklif qildi. Ammo uning g'oyalari cherkov ma'murlarini bezovta qila boshlagach, 1903-yilda uning maktablardagi darslari undan olib qo'yiladi va cherkovdagi lavozimidan ozod qilinadi. Shuningdek, u saroydagi ishidan ham ayrilishga majbur bo'ladi.

1907-yilda "zararli jurnalistik faoliyati tufayli" Peterburg yaqinidagi monastirga surgun qilingan yozuvchi, monastirda bo'lganligi sabab nomzod sifatida qatnashmasa-da, Rossiyaning Ikkinchi Dumasiga saylangan.

U 1908-yilda cherkov ma'muriyatiga yo'llagan maktubidagi tanqidlari tufayli cherkovdan chetlashtirildi. Unga qarshi

bolgar tilida tarjima qilingan va nashr etilgan yozuvchi ushbu mamlakatda katta e'tiborni tortdi. Ayniqsa, uning 1925-yilda "Oq Nilufarlar yurtida" (Finlandiya) deb nomlangan asari Bolgariyada nashr etilganda Bolgariya Ta'lim vazirligi tomonidan xalqqa tavsiya etildi va uning barcha asarlariga katta qiziqish uyg'ondi.

Petrov kitoblarining muvaffaqiyati Turkiyaga ko'chib borgan Bolgariya turklari orqali Turkiyaga ham yoyildi. 1928-yilda uning uchta kitobi bolgar tilidan turkchaga tarjima qilinib, nashr etildi. Ayniqsa, Ali Haydar Tanerning tarjimasi bilan nashr etilgan "Oq Nilufarlar yurtida" nomli asari Turkiyadagi ziyolilar e'tiborini tortdi. Kitobdagi g'oyalar mamlakatda amalga oshirilishi kerak bo'lgan ta'lim va rivojlanish modeli sifatida qaraldi.

Yevropa Ittifoqi komissiyasining kengayishi uchun mas'ul bo'lgan Oli Rehn 2007-yil 5-iyul kuni Istanbulda "Turkiya-ning Yevropa Ittifoqiga kirishida Finlandiyaning roli" nomli ma'ruzasining katta qismida "Oq Nilufarlar yurtida" asari qahramonlari haqida gapiradi va shunday deydi:

– "Turkiya va Finlandiya o'rtasidagi siyosiy o'xshashlikdan tashqari, sizga bu ikki davlat o'rtasidagi muhim tarixiy aloqani eslatmoqchiman. Bu bog'liqlik Turkiya Respublikasi birinchi Prezidenti Mustafo Kamol Otaturkdan boshlangan. U Gregoriy Petrovning "Oq Nilufarlar yurtida" mashhur kitobini Turkiya ta'lim muassasalarida majburiy o'qitiladigan kitob bo'lishini xohlar edi. Kitobda Finlandiyaning milliy taraqqiyoti va milliy mutafakkiri J.V.Snelman orqali ta'lim va fuqarolik jamiyatining ahamiyati tushuntirilgandi. Bundan tashqari, Otaturk Qish urushida Finlandiya mustaqilligining rahbari va G'arb demokratiyasining himoyachisi bo'lgan General Mannerxaymning muxlisi bo'lganligi ma'lum. 1956-yildan 1981-yilgacha juda uzoq vaqt davomida Finlandiya prezidenti bo'lgan Urxo Kekxonen yoshligida Otaturkning inqiloblari to'g'risida ko'p o'qir edi".

va ismlarga to'la. Doimo yo'lovchilar va nazoratchilar o'rtasida yoki shunchaki yo'lovchilar o'rtasida nizolar kelib chiqadi. Fin vagonlarida hamma o'z o'rnini biladi. Hech qanday kelishmovchilik chiqmaydi, hech kim vagonga tupurmaydi, baland ovoz bilan gapirmaydi, chekmaydi. Namuna olinadigan tozalik. Arzon uchinchi darajali uxlash vagonlari yaxshi jihozlangan va toza choyshab bilan qoplangan. Safarda sizni hech kim bezovta qilmaydi. Hech kim baland ovozda gapirib, sizni uyg'otmaydi. Finlandiyaliklar gapirishmaydi, pichirlaydilar... Minglab odamlar katta shaharlarda ko'chalarda yurishadi. Kimdir keladi va kimdir ketadi; ular yolg'iz yoki birga yurishadi; ular uchrashadilar, to'xtaydilar, gaplashadilar, ammo ovoz chiqmaydi. Olomonning ovozi eshitilmaydi. Bu Finlandiyada rus madaniyati yo'qligining birinchi ko'rsatkichidir. Finlandiyada politsiya va jandarmalar baqirishmaydi. Foytun haydovchilari odamlarga halaqit bermaydi; uchrashib qolgan do'stlar, o'zlaring fikrlari va his-tuyg'ularini tomoqlari qirilib qoladigan darajada baqirib gapirmaydilar. Finlandiyada odamlar mustaqil bo'lgani uchun, xohlagan paytda xohlagan joyda qo'shiq kuylashim mumkin, haqqim bor deb o'ylamaydi. Hatto, Fransiyada ham yozda ko'cha shovqinidan uxlash mumkin emas. "Botqoqliklar mamlakatida" odamlar ko'proq boshqalarning huquqlari va erkinliklari haqida qayg'uradilar. U yerlarda erkinlikning qiymati yuqoridir, lekin bu imkon qadar tezroq bahona topib boshqalarga noqulaylik tug'dirishingiz mumkinligini anglatmaydi".

molilar yashaydi. Bu chumolilar uylarni va mebellarni kemi-radi. Odamlarni uylaridan qochishga majbur qiladilar. Mam-lakatimiz uchun qanday kuch sarflaymiz – Yaratuvchimi yoki Yiqituvchimi?

Vaqt o'tgani sari avlodlar o'zgarib boryapti. Har bir avlod o'zi bilan birga yangi tushunchalar, yangi ehtiyojlar va ta-lablarni hosil qilyapti. Yangi avlodga eskirgan, zamon talab-lariga javob bermaydigan boshqaruv shakllari va qonunlarini tatbiq etilishi mumkin emas.

Agar siz yoshlik ruhini ishlov berilmagan e'tiborsiz dalaga o'xshab tashlab qo'ysangiz, u yerda begona o'tlar va tikanlar o'sib chiqadi. Ota-onalar ham farzandlarining yuragi va mi-yasini ishlatmasdan o'z holicha qoldirsalar, u yerlarda istal-magan odatlar va xatti-harakatlar paydo bo'ladi.

Ma'rifatli bo'lish modaga mos kiyimlarini kiyish yoki daz-mollangan yoqalar va zamonaviy shlyapalar kiyish degani emas. Xalq sizga yaxshi maosh olish uchun yoki oqshomlar o'qish deb nomlangan joylarda karta va domino o'ynashi-ngiz uchun o'qitib tarbiya bermadi. O'quvchilarning barchasi milliy ongni rivojlantirish, milliy vijdonni uyg'otish va milliy irodani mustahkamlashga majburdirlar.

Tarixda shunaqa millatlar bo'lganki, erkakliklari bilan, haybatlari bilan ko'zni quvnatardi. Ammo ular oxir-oqibat umumiy axloqsizlikning qurboniga aylanishdi. Men Sizlarni ommaviy ravishda chirishdan ko'ra, bir intellektual uyg'o-nishga da'vat qilaman! Kitobimning har bo'limining, har bir sahifasining oxirida men o'quvchilarimga shuni eslatib qo'ymoqchiman: Siz qachon hayotdagi yaratuvchiligingizni boshlaysiz? Ey Ayol yoki Erkak, siz qachon hayotga bo'lgan qarzingizni to'laysiz?

sini boqishga harakat qildi. Faqatgina podsho vafot etganidan so'ng, u yana o'z yozganlarini nashr ettirish imkoniyatiga ega bo'ladi. Nihoyat, 1856-yilda Helsinki universitetining professori etib tayinlanadi. 1863-yilda esa Finlandiya Parlamentiga senator bo'lib saylandi. U moliya vazirligiga qadar ko'tariladi va 1865-yilda Finlandiyaning o'z valyutasi Markani muomalaga kiritadi. 1868-yilda haddan tashqari siyosiy tartibsizlikni keltirib chiqarganligi sababli iste'foga chiqishga majburlandi. Bu hodisalarga qaramay, u 1866-yilda Parlamentning Faxriy Kengashi a'zolicigiga kiritiladi.

Snelman qolgan umrini ham siyosatda o'tkazdi. Bugungi kunda ham milliy harakatlarda uning izlari va g'oyalarini kuchli his qilish mumkin. Hayoti haqida hikoya qilgan Grigoriy Petrovning qalamiga mansub "Oq Nilufarlar yurtida" kitobi Bolgariyada ham, Turkiyada ham juda ko'plab o'quvchilarga yoqdi, Mustafo Kamol Otaturkning buyruqlari bilan barcha harbiy maktablarda o'qitilishi shart bo'lgan kitob holiga keltirilgandi. Finlandiyada har yili 12-may "Snelman kuni" nomi bilan nishonlanadi.

FINLANDIYA

Finlandiya geografiyasi XIII asrdan e'tiboran Shvetsiya qirolligining qiziqishini asta-sekin o'ziga tortdi; Finlandiya o'sha paytda muhim kuch sifatida paydo bo'la boshlagan Rossiya(Novgorod knyazligi)ga qarshi ta'sir o'tkazish uchun kurashda birinchi o'rinda turardi. Finlandiya yerlarini egalab olish uchun Shvetsiya tomonidan davomiy uyushtirilgan "salib yurishlari", XIII asrning oxiriga kelib ushbu geografiya keyingi 550 yil davomida Shvetsiya hukmronligi ostida qolishi bilan yakunlandi. Boshqa tomondan, Finlandiya hududi 1323-yilda Shvetsiya Qirolligi va Novgorod knyazligi o'rtasida imzolangan Pahkinasaari kelishuvida keltirilgan; ushbu shartnomaga ko'ra sharqdagi ozgina qismidan tashqari Finlandiya rasman Shvetsiya qirollik mulkiga aylandi. Shu tarzda Skandinaviya madaniyati va boshqaruv uslubiga bo'ysungan Finlandiya 1581-yilda Shvetsiya toji ostidagi Buyuk Qirollik deb e'lon qilindi. Biroq o'sha davrda buyuk qudratga ega bo'lgan Shvetsiya va Rossiya o'rtasidagi kurash har doim Finlandiya zaminlarida asosiy mavzu bo'lgan va 1808-1809-yillarda bo'lib o'tgan Finlandiya urushi natijasida Finlandiya "Buyuk knyazlik" nomi bilan Rossiya podsholigiga qo'shib ketgan. Rossiya podshosi "Buyuk knyaz" bo'lgan ushbu vaqtda, Finlandiya general-gubernatorlar tomonidan avtonom ravishda boshqarila boshlandi. Bolsheviklar inqilobidan keyin Finlandiya 1917-yil 6-dekabrda(Petrograd Sovetining oldindan ma'qullashi bilan) o'z mustaqilligini e'lon qildi.

II jahon urushi davrida Stalinning bosimiga bo'ysunmagan finlar SSSR bilan ikki marta jang qildilar. Garchi Finlandiya ushbu urushlarda mag'lubiyatga uchrab, hududining 12 foizini sharqiy SSSRga qoldirgan va tovon puli to'lagan bo'lsa ham, Boltiqbo'yi mamlakatlari singari sovetlar tomonidan bosib olinmagan. Ikkinchi Jahon urushidan keyingi davr-

da Sharqiy va G'arbiy bloklar o'rtasida betaraflik siyosatini olib borgan Finlandiya, Sovet Ittifoqidan qo'rqqanligi sababli G'arb dunyosi bilan munosabatlarini cheklab turdi. 1955-yilda BMT va Shimoliy Kengashga a'zo bo'lgan Finlandiya Sovuq Urushning so'nggi davrlaridan boshlab G'arbiy Dunyo bilan aloqalarini tezlashtirdi va 1986-yilda EFTA, 1989-yilda Yevropa Kengashi va 1995-yilda Yevropa Ittifoqiga a'zo bo'ldi. Finlandiya Yevropa Ittifoqiga qo'shilib, harbiy betaraflik siyosatini davom ettirish bilan bir qatorda, Yevropa Ittifoqining xavfsizlik va mudofaa siyosatidan tashqarida qolmaslikka harakat qiladi; Shuningdek, Tinchlik uchun Hamkorlik Dasturi doirasida NATO bilan hamkorlikni yaxshilashga intiladi. 1975-yilda imzolangan Helsinkiyakuniy akti Yevropada Xavfsizlik va Hamkorlik Tashkilotini (EXHT) tashkil etish jarayonini boshlagandi.

Tashqi siyosat sohasida inson huquqlari va demokratlash-tirish masalalarini doimiy ravishda kun tartibiga olib chiqish bilan tanilgan Finlandiya so'nggi yillarda, 2006-yil ikkinchi yarmida qabul qilgan Yevropa Ittifoqiga raislik va 2008-yilda EXHTning raisligi bilan tashqi siyosat sohasida yana-da sezilarli mavqega ega bo'ldi. Shuningdek, Finlandiyaning Sobiq Prezidenti (1994-2000) Martti Ahtisaari 2008-yil Nobel tinchlik mukofotini olgan.

HELSINKI

1550-yilda Vantaa daryosining qirg'og'ida Shvetsiya qi-
roli Gustaf Vasa tomonidan qurilgan Helsinki shahri Tallin
bilan barobar Boltiq dengizidagi tijorat markaziga aylandi.
1600-yillarning o'rtalarida bugungi kundagi Helsinki shahri
qurila boshlandi. 1748-yilda Shvetsiya Qirolligi Helsinki-
ni tobora ko'payib borayotgan rus hujumlaridan yaxshi hi-
moya qilish maqsadida orolda qurilgan dengiz qal'asi sifatida
Suomenlinnani qurdi. 1809-yilda ruslar Finlandiyani egallab
olishdi va 1812-yilda Helsinki Podsho knyazligining poytaxti
deb e'lon qilishdi.

1917-yilda Finlandiya o'z mustaqilligini e'lon qilgandan
so'ng Helsinki poytaxt sifatida o'z ahamiyatini oshirdi va
an'anaviy, shu bilan birga, funksional yo'nalish bilan qayta
qurila boshladi. 1952-yilda urush ta'siridan omon qolgan Hel-
sinki shahri katta muvaffaqiyatlarga erishdi va yozgi Olimpi-
ya o'yinlarini o'tkazdi. O'zining jadal rivojlanishini davom
ettirib, Helsinki muhim ahamiyatga ega bo'ldi va 1975-yilda
bo'lib o'tgan Yevropa Xavfsizlik va Hamkorlik yig'ilishi kabi
yirik uchrashuvlar va sammitlarga mezbonlik qildi.

60.000 atrofida aholisi bo'lgan Helsinki Yevropaning eng
yashil va toza poytaxtlaridan biridir. Garchi Helsinki juda qa-
dimiy o'tmishga ega bo'lmasa-da, hatto XVIII asrda qurilgan
binolar ham qattiq himoya qilinib, hozirgi kungacha saqlanib
qolgan. Shahar neo-klassik va zamonaviy me'morchilik bilan
uyg'unlashgan binolari bilan e'tiborni tortmoqda. Mashhur
nemis me'mori Karl Lyudvig Engel tomonidan 1822-1852-yil-
larda loyihalashtirilgan va qurilgan, Helsinki ramzlaridan biri
bo'lmish, oldida 1809-yilda Shvetsiya hukmronligini tugatgan
Rossiya podshosi Aleksandr II'ning haykali o'rnatilgan va
odamlar orasida "Oq cherkov" nomi bilan mashhur bo'lgan
Tuomio Katedrali ko'rishga arziydigan bir majmuadir. Sha-

har markazining eng qadimgi qismi sifatida qaraladigan Senat maydonida (Senaatintori) joylashgan ushbu katedraldan tashqari, 1700-yillarda qurilgan, 1800-yillarning o'rtalarida Engel tomonidan mehmonxona sifatida qayta ishlangan va 1930-yilda Helsinki shahar hokimiyati sifatida xizmat qilgan bino, 1832-yilda qurib bitkazilgan tarixiy Helsinki universiteti binosi va hozirda Hokimiyat binosi bo'lgan sobiq Davlat Kengashi binosi, 1757-yilda taniqli savdogar bo'lgan Yoxan Sederholm qurgan va hozir Sederholm uy muzeyi binosi mavjud. Helsinki markazidagi Katajanokka tumanida joylashgan, 1868-yilda Vizantiya-Rossiya me'morchiligida usulida qurilgan va eng katta pravoslav cherkovi bo'lgan Uspenskiy cherkovi bir marta ko'rishga arziydi.

DUNYODAGI ENG AJOYIB TA'LIM TIZIMIGA EGA FINLANDIYA

“Finlandiyalik bolalarning maktab hayoti – bu Finlandiyaning o‘zi amalga oshirayotgan yoshlar va ta’lim siyosatining natijasidir; PISA testlariniki emas. Finlandiya ta’lim tizimida ijtimoiy fanlar, tasviriy san’at, sport va amaliy ko‘nikmalarni rivojlantirish fanlari o‘qish, aniq fanlar va matematika savodxonligi kabi muhim ahamiyatga ega. Finlandiyalik bolalar bolalar bog‘chasida va boshlang‘ich maktab davomida fanlarni o‘yin o‘ynash va zavq olish orqali o‘rganadilar. Finlandiyalik o‘qituvchilar ham, ota-onalar ham matematika yoki boshqa fanlar bo‘yicha mavhum tushunchalarni o‘rgatishning eng yaxshi usuli musiqa yoki sport bilan shug‘ullanish deb hisoblashadi. Akademik va akademik bo‘lmagan ta’lim uslublari o‘rtasida o‘rnatilgan bu muvozanat maktabdagi bolalar baxtli bo‘lishini ta’minlashning sehrli formulasidir. PISA testlari maktab hayotining juda muhim mezonlarini baholamaydi”.

PASI SAHLBERG

Amerikaning Garvard Universitetidagi dunyoga tanikli finlandiyalik o'qituvchi Pasi Sahlbergning so'zlariga ko'ra, ta'lim sohasida muvaffaqiyatga erishishning eng muhim usuli bu adolatdir. "Ta'lim sifatini oshirishdan ko'ra, o'quvchilarga tenglikni taqsimlash muvaffaqiyatdir", – deydi Sahlberg. Sahlbergning ta'kidlashicha, Finlandiyaning xalqaro ta'lim sifati bo'yicha doimo birinchi o'rinni egallashining asosiy sabablari shulardir:

- Maktabdan tashqari omillar muvaffaqiyatga katta ta'sir qiladi. Agar madaniyat, siyosat va odamlar kayfiyati yaxshi bo'lsa, muvaffaqiyat o'z-o'zidan keladi.

- Ta'lim sohasidagi yutuqlarga mamlakatning iqtisodiy holati ham ta'sir qiladi. Ilg'or texnologiyalar va ijtimoiy ko'rsatkichlar ham ta'limga ta'sir qiluvchi muhim omildir.

- Finlandiya onalar va bolalarga sog'liq va ijtimoiy xizmat ko'rsatish bo'yicha eng yaxshi mamlakatlar qatoriga kiradi. Bolalar tug'ilishidan oldin ko'rsatiladigan e'tibor juda ko'p. Bolalarga e'tibor bo'yicha eng yaxshi 4 mamlakat qatoriga kiradi...

- Jamiyat bolalarni qanchalik ko'p qo'llab-quvvatlasa, ta'lim sifati shunchalik yuqori bo'ladi.

- Birlashgan Millatlar Tashkilotining baxt indeksidagi eng baxtli davlatlardan biri bu Finlandiyadir.

- Mamlakatda kuchli davlat maktablari mavjud, xususiy maktablar deyarli yo'q.

- Dastlabki 9 yilda o'quvchilar bir xil ta'lim olishadi. O'quvchilarning 60 foizi oliy ta'limni davom ettiradi.

- Barchaga ta'lim olish imkoniyatlarini teng ravishda taqdim etish bilan birga, tizimda professional o'qituvchilar dars beradi.

- Barcha maktablarda oziq-ovqat, og'zaki ta'lim va ta'lim

muhiiti teng bo'lib, sog'liqni saqlash va stomatologik xizmatlar ko'rsatiladi.

- Har bir o'quvchiga xos bo'lgan moslashuvchan ta'lim modeli mavjud. Standart ta'lim o'rniga, o'quvchilar va o'qituvchilarga ko'ra shaxsiylashtirilgan ta'lim ham qo'llaniladi.

- O'qituvchilar puxta tanlangan. O'qituvchilik uchun har yili 8500 kishi murojaat qilgan tizimda eng muvaffaqiyatli 800 kishi tanlanadi.

- Har bir o'quvchining o'quv ehtiyojlari qo'llab-quvvatlanadi.

- Milliy nazorat tizimi, ya'ni imtihonlar umuman yo'q.

Finlandiyada majburiy boshlang'ich maktab yoshi 7 yosh hisoblanadi. Yoshidan qat'iy nazar, bolalar maktabga o'zlari piyoda yoki velosipedda borishadi. Finlandiya madaniyati bolalarni mustaqil tarbiyalashga e'tibor beradi. Ota-onalar farzandlarini maktabga olib kelish yoki olib ketish, darslariga yordam berish kabi narsalar yo'q.

Finlandiyaning o'quv dasturi oddiy va umumiy asoslarni belgilashdan iborat. O'quvchilar o'zlarining ta'lim dasturlarini o'zlarining qiziqishlari va ehtiyojlariga muvofiq ravishda shakllantirish huquqiga ega. O'qituvchilar ham shunday.

Finlandiyalik o'quvchilarga ta'limning dastlabki olti yilida hech qanday baho qo'yilmaydi. Sakkizinchi sinf oxirigacha baho berish shart emas va talabalar standartlashtirilgan imtihon tizimiga bo'ysunmaydi. Ular 16 yoshga to'lganda bir mar-ta butun mamlakat bo'ylab imtihon topshirishadi.

O'qituvchilar kun davomida sinfda o'rtacha to'rt soat dars berishadi. O'zlarining malakasini oshirish maqsadida haftasi-ga ikki soat vaqtni malaka oshirish darslariga ajratadilar.

O'quvchilarning boshlang'ich maktabda kuniga darsdan tashqari tanaffusda o'tkazadigan umumiy vaqti 75 minut. Amerikada bu ko'rsatkich 27 daqiqagacha pasaygan. Turki-yada o'rtacha 45 daqiqa.

Barcha o'qituvchilar kamida magistr darajasiga ega va uni-versitetdagi yutuqlari bo'yicha eng yaxshi 10 foizlik orasidan

tanlangan. O'qituvchilik – jamiyatdagi eng yuqori mavqega ega bo'lgan kasblardan biridir.

Finlandiyalik o'qituvchilarni muvaffaqiyatli yoki muvaffaqiyatsiz deb baholamaydilar. Kamchiliklari bo'lgan o'qituvchilarga yangi ta'lim dasturlari bilan o'zlarini takomillashtirishga imkoniyat yaratib beriladi. Hech bir o'qituvchining dars o'tish tarzi sabab ishdan bo'shatilishidan qo'rqmaydi.

O'qituvchilarga uy vazifasi berilmaydi, chunki o'qish joyi faqat maktab deb hisoblanadi.

Har bir bolaga individual tarzda e'tibor beriladi. Agar bolalardan biri yetarli darajada o'qiy olmayotgan bo'lsa, o'qituvchilari darhol buni sezaдилar va bolaning o'quv dasturini shaxsiy ehtiyojlariga moslashtiradilar. Xuddi shu narsa maktabga kirishib ketolmaydigan, zerikkan yoki o'rganish tezligi mudatidan ilgari bo'lgan bolalar uchun ham amal qiladi.

O'qituvchilarning yuqori darajadagi bilimlari – ularning bolalar rivojlanishining barcha turlarini kuzatishi va moslashuvchan yechimlarni yaratishi uchun eng muhim vositadir. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, o'rtacha 30% bolalar ta'lim olishi hayotlarining dastlabki to'qqiz yilida maxsus dasturlar tomonidan qo'llab-quvvatlanadi.

Finlandiya maktablarida sport bilan shug'ullanish uchun juda ko'p joy mavjud, ammo sport musobaqalari uchun jamoalar mavjud emas. Raqobat, biri boshqasidan ustun kelishi, fin madaniyatida qadrlanadigan narsa emas.

Finlandiyada xususiy maktablar mavjud emas va barcha ta'lim xarajatlari davlat tomonidan ta'minlanadi. Finlandiyadagi maktablar bir-biri bilan raqobatlashmaydi, aksincha, hamkorlik qiladi. Deyarli barcha maktablarning tengligiga katta e'tibor beriladi. Shuning uchun bir maktab boshqasiga nisbatan hech qanday imtiyozlarga ega emas.

Ta'lim – hamma uchun teng imkoniyatlarni ta'minlash deganidir. Tenglik tushunchasi juda qadrlanadi. Barcha bolalar, ularning aqllari va qobiliyatlaridan qat'iy nazar, bir xil sinflarda o'qiydilar.

Chunki ta'lim fakultetlari o'z talabalarini aqlariga qarab tanlamaydilar. Biznikiga o'xshash imtihonda yuqori ball to'plaganlar o'qishga qabul qilinmaydi. O'qituvchilikka o'qitadigan fakultetga ko'plab bosqichlarni bosib o'tgandan so'ng qabul qilinadi, ular orasida yaxshi munosabatlar o'rnatish, kelishuvchanlik, bolalar darajasiga tusha olish, intiluvchan shaxsga ega bo'lish kabi mezonlar ko'proq ahamiyatga ega. Shunday qilib, siz nihoyatda yaxshi, aqlli va ijodkor shaxs bo'lishingiz mumkin, ammo bu sizning Finlandiyadagi o'qituvchilarni tayyorlovchi o'qishlarga qabul qilish uchun yetarli emas. O'qituvchi bo'lish uchun universitetlarga hujjat topshirgan har 10 kishidan faqat bittasi bu huquqni qo'lga kiritadi.

O'qituvchilarning amaliyot bosqichi siz bilganingizdan ancha farq qiladi. Amaliyot shunchaki qilinishi kerak bo'lgan narsa emas, shuningdek, sinfda o'tirib, bir marta dars tomosha qilish yoki ma'ruza qilish ham emas. Bo'lajak o'qituvchilar doimo talabalar bilan uchrashib, ular bilan qanday ta'lim berish kerakligi haqida suhbatlashadilar. O'qituvchilar doimiy ravishda o'zgarib turadi va bo'lajak o'qituvchilar butun kunlarini maktablarda o'tkazadilar.

Finlandiyada maktab arxitekturasiga alohida e'tibor beriladi. Ko'p qavatli binolar o'rniga katta bog'larda bir qavatli binolar quriladi.

Maktab bog'laridagi bolalar maydonchalari va o'yin maydonchalari mamlakatdagi uzoq qish mavsumini hisobga olgan holda tashkil etiladi.

Finlandiya maktab arxitekturasining o'ziga xos xususiyati – uning maktab ichiga ko'p ahamiyat berishidadir. O'qituvchilarning o'zlarini uy sharoitida his qilishlari uchun harakat qilishadi.

Maktabning har kvadrat metrigan ta'lim olishda foydalanishga mo'ljallashadi. Zinapoya ostidagi uchburchak bo'sh joydan unumli foydalanish maqsadida, u yerga fortepianoni joylashtirishganini ko'rish mumkin.

Binoda bo'sh koridor va zallarga duch kelinmaydi. Birgalikda ishlash, dam olish va ovqatlanish joylari alohida joylarda emas,

balki sinflarga ochib kiriladigan katta joylarda joylashgan.

Masalan, kutubxona tinch va yopiq xonadan ko'ra, sinf xonalari eshigi ochiladigan keng yo'lakda joylashgan. Kutubxona joylashgan bo'limdan ham alohida, ham guruh holatda foydalanish mumkin.

Ichkaridagi narsalarni tashqaridan kuzatish mumkin bo'lishi uchun, sinf xonalarining eshiklari iloji boricha shaffof holatda qilingan.

Umumiy maydon sifatida foydalaniladigan joylarda, Haftaning muhim voqealari o'quvchilarga LED ekranlarda e'lon qilinadi va ular maktabda sodir bo'layotgan voqealardan xabardor qilinadi.

Sinflarning dizayni, asosan, qulaylikka asoslangan. O'quv muhitini yengillashtiradigan ko'plab narsalar, balandligi bo'yicha sozlanishi mumkin bo'lgan o'quvchi stollaridan yuvinish xonalarida aqlli taxtalarga qadar joylashtirilgan.

Shuningdek, sinflarning orqa qismida o'qituvchi xonasi mavjud. O'qituvchi darsdan keyin o'z o'quvchilari bilan alohida uchrashishni xohlasa yoki ishlashni xohlasa, u ushbu xonani ofis sifatida ishlatishi mumkin.

O'qituvchilar birgalikda o'tirishi mumkin xona va filial o'qituvchilari birgalikda ishlashlari mumkin bo'lgan o'quv xonalari mavjud.

BARCHAGA TENG, BEPUL TA'LIM

15 yoshli fin o'quvchilarining takroriy muvaffaqiyati va OECD (Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti) tomonidan har yili tashkil etiladigan PISA (Xalqaro o'quvchilarni baholash dasturi) imtihonlari tomonidan ularning qobiliyatlari bahonalanishi natijalari ko'plab mamlakatlarning e'tiborini tortadi. Finlandiya ta'lim tizimining kuchli tomonlaridan biri – iqtisodiy yoki ijtimoiy kelib chiqishidan qat'iy nazar, barchaga bir xil ta'lim imkoniyatlarining taqdim etilishidir. Raqobat va taqqoslash o'rniga katta maktablar o'quvchilarga shaxs sifatida qo'llab-quvvatlash va birlik berishadi. O'qituvchilarning bilim darajasi yuqori. O'qituvchilar ta'limning barcha darajalarida, shu jumladan, ta'lim fanlari va maktab filiallarida har tomonlama o'qitishga, yuqori aspirantura darajasiga ega bo'lishi kerak. O'qituvchilik – juda hurmatga sazovor kasb.

Deyarli barcha fanlar yoki aksariyat fanlar uchun o'quvchilarning o'qituvchilari bir xil. Chunki bir xil o'qituvchi bilan uzluksiz o'qish o'quvchilarga ham ruhiy yordam beradi, ham ularga ishonch beradi. Bu holat sinf muhitining ham kamsitish va ta'qiblardan xoli bo'lishini ta'minlaydi. O'quv samaradorligini baholash odatda o'quvchilar beshinchi sinfni tugatgandan so'ng boshlanadi. O'quvchilar va o'qituvchilar o'rtasidagi munosabatlar yumshoq va do'stona bo'lib, jazoga emas, balki rag'batlantirishga asoslangan.

Umumiy maktabdan so'ng o'quvchilar o'zlarining xohishlariga qarab umumiy yoki kasb-hunar ta'limda o'qishni davom ettirish imkoniyatiga egalar. Odamlar hayotlari davomida turli yo'llar bilan ta'lim olishda davom etishlari mumkin. Finlarning yigirma besh foizi universitet yoki texnik kollej (politexnik) darajasiga ega. Ushbu ko'rsatkich 25-34 yosh guruhi uchun o'ttiz olti foizni tashkil etadi.

TA'LIM – KICHIK BIR MAMLAKATNING KAFOLATIDIR

Zamonaviy dunyoda bilimli, yuqori malakali aholi bir mamlakat uchun muvaffaqiyatning kalitidir. 1900-yillarning ikkinchi yarmida Finlandiya mamlakatining dunyodagi eng boy davlatlardan biriga aylanishi, ko'p jihatdan aholining xalq ta'limi sohasidagi talablari va mamlakatning ushbu yo'nalishdagi ta'limga ajratgan mablag'lari bilan bog'liq. Finlandiya ta'lim tizimining hozirgi doimiy muvaffaqiyatining asoslari 1800-yillarda qabul qilingan qarorlar asosida yaratildi. Finlandiya butun xalq ta'lim olishi kerak, degan qarorga kelgan edi. Shu tarzda, mamlakatda ma'lumotli elita va o'qimagan past qatlam o'rtasidagi ijtimoiy tengsizlikka yo'l qo'yilmadi. Shu bilan Finlarning o'rganishga bo'lgan ishtiyoqi ham, ta'limga bo'lgan umumiy ishonchining ham tarqalishiga sabab bo'ldi.

Davomi bor...